

Infraestructura verda a la ciutat

L'evolució de la infraestructura verda de la ciutat de Girona

Green infrastructure in the city

The evolution of the green infrastructure of Girona city

Vilà Muñoz, Carla

Universitat de Girona, Espanya
carlavilamunoz@gmail.com

Abstract

The role of green in planning has been changing, showing a symbolic relationship between planning and the concept of the environment. This article reviews the evolution of the role of green spaces in the city of Girona, based on an analysis which is categorized into typologies, classification and structure of green spaces in the General Urban Development Plans of 1955, 1971 and 1987. The period of the analysis is characterized by greening with an important demographic growth that took place in the city during the regime and first democracy. The theoretical framework analyzes the role of green in urban planning in Spain, reflecting on before and after democracy trends. Let's see how the role of green spaces is being transformed from a concept to provide identity to the city of Girona, as a justification for the well-being of citizens, towards a method to generate a structure in urban planning.

Keywords: Green spaces (EV), General Urban Development Plan (PGOU), Green belt, Organic decentralization, System.

Resum

El rol del verd al planejament ha sigut canviant, mostrant una relació simbòlica entre la planificació i el concepte de medi ambient. Aquest article revisa l'evolució del rol dels espais verds de la ciutat de Girona, a partir d'un anàlisi que es categoritza en tipologies, classificació i estructura dels espais verds en els Plans Generals d'Ordenació Urbana del 1955, 1971 i 1987. El període d'anàlisi es caracteritza per concordar amb l'important creixement demogràfic que es va donar a la ciutat durant el franquisme i la primera democràcia. El marc teòric analitza el rol del verd a la planificació urbana a Espanya, reflexionant sobre les tendències que es donen pre- i post- democràcia. Vegem com el rol dels espais verds es va transformant des d'un concepte per a proporcionar identitat a la ciutat de Girona, amb la justificació de la seva necessitat pel benestar dels ciutadans, cap a un mètode per a generar una estructura a la planificació.

Paraules clau: Espais verds (EV), Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU), Cinturó verd, Descentralització orgànica, Sistema.

Introducció

El rol del verd a la planificació urbana, actualment, es troba en un procés de canvi degut als reptes per a la transició ecològica i adaptació al canvi climàtic. L'estudi de l'evolució del rol i la funció dels espais verds i lliures de la ciutat de Girona pretén debatre el concepte del verd.

El verd en l'àmbit urbà ha estat present al llarg de l'història, adoptant diferents rols depenent del context socio-històric. A principis del segle XX, però, aquests espais urbans prenen un caràcter més formal amb una normativització que es dona progressivament a nivell europeu (Benedetto 1998).

La segona meitat del segle XX es presenta com un punt d'inflexió per l'entrada del concepte dels espais verds a les ciutats, al formar part de l'estructura urbana en diversos projectes urbanístics (Redendón 2010). A més a més, es donen diverses accions legals, conferències i congressos que aporten valor als espais verds de les ciutats i magnifiquen la necessitat de protegir-los, preservar-los i recuperar-los, juntament amb les primeres pinzellades del concepte de desenvolupament sostenible. Tot aquest succés, va desencadenar en una forta corrent pel foment dels Plans Verds durant els anys seixanta i noranta, en la majoria de ciutats europees (Salvador Palomo 2003).

En el panorama espanyol, a partir de la segona meitat del segle XX, durant el franquisme, el verd es normativitza i apareix com a concepte en els Plans Generals d'Ordenació Urbana, que la majoria de les ciutats espanyoles començaven a aprovar. Les ciutats de Madrid i València, són alguns exemples de ciutats on, en el seu PGOU, el verd es componia morfològicament seguint un sistema que es recolza directament amb les idees exposades a la tesis *Descentralización orgànica*, realitzada per Eliel Saarinen (1942), on s'exposa que:

- Les zones verdes han d'actuar com a elements de protecció dels nuclis urbans, per aquest motiu, cal que formin un sistema envoltant, tipus cinturó verd.
- Aquest sistema facilita conservació de la identitat de la ciutat en el futur.
- Si el sistema de cinturó verd és suficientment extens permet ubicar-hi zones d'esbarjo i compaginar-se amb vies de circulació ràpida. D'aquesta forma, permet donar servei a les urbanitzacions adjacents i acosta la vida rural a la ciutat, alhora que descongessiona el trànsit intern.

Aquest model de sistematització del verd es troba explícitament projectat en la majoria de planejaments de les ciutats corresponents al període del règim franquista, però Madrid en va ser la referent. En aquest cas, a part de seguir la morfologia de cinturó verd, el PGOU de Madrid del 1946, preveia la compleció dels espais verds amb un sistema intern de zones verdes que es consolidava amb el sistema viari i que, a més a més, comptava amb dues grans zones verdes a les puntes de la ciutat (de Terán 1982). Addicionalment, d'aquest període, se'n destaca sobretot una descripció poètica i romàntica dels espais verds i lliures a la memòria dels planejaments (Roldán i Godoy 2017).

A partir dels anys 80 però, amb l'arribada de la primera democràcia, la Llei del Sòl del 9 d'abril del 1976 imposa determinar la distinció dels elements urbans en sistemes generals i locals. És per aquest motiu, que nombrosos PGOU de diferents ciutats procedeixen a la requalificació del seu sòl. Per una banda, els espais verds corresponents al sistema general, adquireixen una funció estructural unint punts d'interès i generant recorreguts que sovint eren transversals entre ells i anaven lligats a la creació de grans zones verdes. D'altra banda, els espais verds del sistema local, es definien majoritàriament en els Plans Parciais, ja que els PGOU es limitaven a resoldre els dèficits de forma quantitativa, més que qualitativa (Sainz 2006).

L'objectiu d'aquest article és documentar i descriure l'evolució del concepte del verd en el cas d'estudi del planejament de la ciutat de Girona per determinar el rol, estructurant o simbòlic, que aquest ha adoptat durant la vigència dels PGOUs històrics. Per tal d'assolir l'objectiu principal de la investigació, es plantegen les següents preguntes:

- Quines eren les tipologies que s'atorgaven als espais verds de la ciutat?
- Com es classificaven els diferents projectes d'espais verds dins aquestes tipologies?
- Quina era l'estructura o patró que adoptaven a la seva distribució en el territori?

Les preguntes d'investigació es justifiquen per la voluntat de sintetitzar el procés de diagnosi i planificació dels espais verds en el planejament urbà de Girona. La literatura existent mostra una clara relació de la planificació verda amb la qualitat de vida i el desenvolupament de les ciutats (Salvador Palomo 2003). S'analitzen els anteriors punts esmentats (tipologia, classificació i estructura), ja que tal com suggereix Salvador (2003), són elements que formen part del procés de síntesi i diagnosi per a la planificació. Es decideix estructurar en l'ordre en qüestió pel fet que permet una revisió ordenada on, primerament, s'analitzen els documents escrits i, posteriorment, els gràfics.

Marc normatiu i regulador dels espais verds a la ciutat de Girona

El marc normatiu i regulador dels espais verds, a la ciutat de Girona, ve definit des de l'11 d'octubre del 1955 en el primer Pla General. La seva redacció sorgeix d'una situació de creixement demogràfic accelerat que se sumava al control imposat pel règim franquista (Box 2012). Abans de la creació del primer *Pla General d'Ordenació de la Ciutat de Girona y zona d'influència* del 1955, el creixement d'aquesta ciutat havia sigut de forma *espontània*, o a partir de directrius generalitzades definides en el Pla d'Eixample i ordenances municipals (Galí i Donaire 2006). El Pla va aconseguir la zonificació del territori de la ciutat, diferenciant-ne l'ús residencial, industrial i verd. No obstant, sovint quedava pervertit degut al recurs de Plans Parcials i ordenances per modificar-lo (Fabre 1990).

El planejament que el succeeix, aprovat el 1971, pretenia regularitzar la situació. El 1980, va ser derogat retornant la vigència al Pla del 1955, que va substituir-se per les Normes Subsidiàries pel seu desfasament (Ajuntament de Girona s.d.).

L'últim planejament històric és el Pla General d'Ordenació del 1987. Es va començar a redactar simultàniament amb les Normes i pretenia desencallar els problemes urbanístics que s'arrossegaven i documentar *les propostes en els sistemes generals, equipaments i, sobretot, els temes de zones verdes* (Nadal 1985).

1. Metodologia

El marc teòric es desenvolupa a partir d'una revisió integradora de la literatura, amb l'objectiu d'avaluar, criticar i sintetitzar aspectes rellevants sobre el tema de recerca en qüestió, per donar peu a noves iniciatives de recerca i punts de vista. Aquesta revisió sobre la relació entre el planejament i el rol del verd es realitza a tres escales: models de planificació europeus, espanyols i català.

Per tal d'assolir l'objectiu principal del treball de recerca, determinar el rol o funció dels espais verds en cada un dels planejaments històrics urbanístics de la ciutat de Girona, s'ha optat per una investigació qualitativa a partir de l'anàlisi de l'evolució dels espais verds o lliures de la ciutat en els anys compresos per la vigència dels PGOUs històrics.

Mètodes

Per a la recollida de dades, es realitza una recopilació de la normativa que regulava els espais verds de la ciutat de Girona històricament, és a dir, els PGOUs corresponents als anys 1955, 1971 i 1987. S'escullen concretament aquests planejaments ja que són els únics que van ser vigents. Per tant, s'exclouen tant les revisions d'aquests que no van ser aprovades, les Normes Subsidiàries (que van substituir el Pla del 1955 quan el Pla del 1971 va ser derogat) i els Plans Parcial dels diferents PGOUs escollits, amb el motiu que es considera poc rellevant pel cas d'estudi en qüestió.

Com a fonts primàries, s'utilitzen també els plànols urbanístics, corresponents als diferents planejaments estudiats, per tal de determinar l'estructura que s'emprava per a l'ordenació i distribució geogràfica dels espais verds. Per la recopilació dels documents, es consulta l'arxiu municipal digitalitzat de l'Ajuntament de Girona. Com a fonts secundàries, es revisa bibliografia referent a l'evolució de la ciutat. Totes elles, sumen les dades necessàries per a assolir els aspectes referents a les tipologies dels espais verds històrics de la ciutat i la seva classificació.

Posteriorment, es fa ús dels documents cartogràfics per redibuixar-los. S'analitza la zonificació i ordenació d'espais verds o lliures, per tal de descriure la quantitat, la distribució i la seva relació amb altres tipologies de la zonificació de cada un dels planejaments estudiats, a fi de determinar l'estructura o patró de la seva ordenació en el territori.

A continuació, es procedeix a una interpretació del conjunt de dades recopilades, tant les derivades dels documents escrits com els gràfics, per identificar les tendències evolutives que han tingut els espais verds o lliures en cada una de les etapes.

D'aquesta forma, s'assoleix l'objectiu de determinar el rol o funció dels espais verds o lliures de la ciutat de Girona històricament, descrivint, com a producte, l'evolució del concepte en qüestió.

2. Resultats

Pla General d'Ordenació Urbana 1955

Tipologia dels espais verds

La ciutat del 1955 es troba en una situació de creixement demogràfic important Fig. 2, degut a tres factors principals: la caiguda de les muralles que va permetre una expansió de la ciutat, la unió de Girona amb els municipis adjacents de Santa Eugènia, Salt, Palau i Sarrià i una onada migratòria de famílies d'arreu d'Espanya iniciada el 1940. Aquests fets, suposen el punt de partida per a la redacció del Pla General Fig. 1, la ciutat necessita reformar-se i readaptar-se per tal d'aconseguir un bon funcionament. Aspectes com el perfil social de la ciutat, la seva estètica i caràcter, activitat comercial, comunicacions i la ubicació de les zones industrials..., han determinat ser necessaris a tenir en compte per a la redacció del projecte referent a els espais verds.

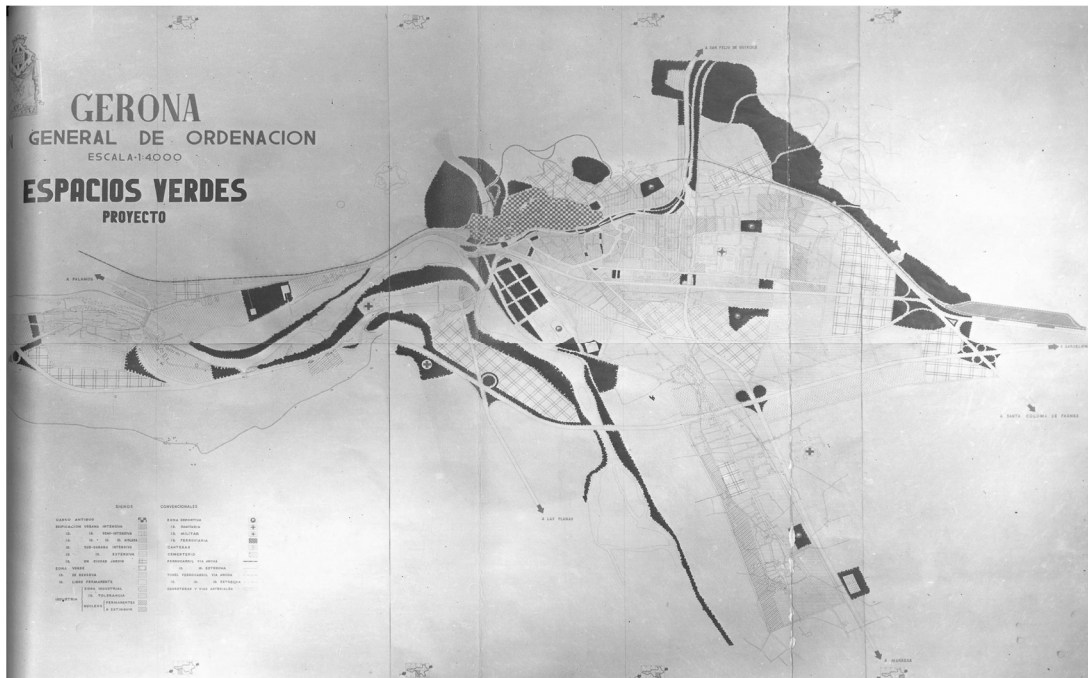

Fig. 1 Espais verds PGOU 1955. Font: Ajuntament de Girona

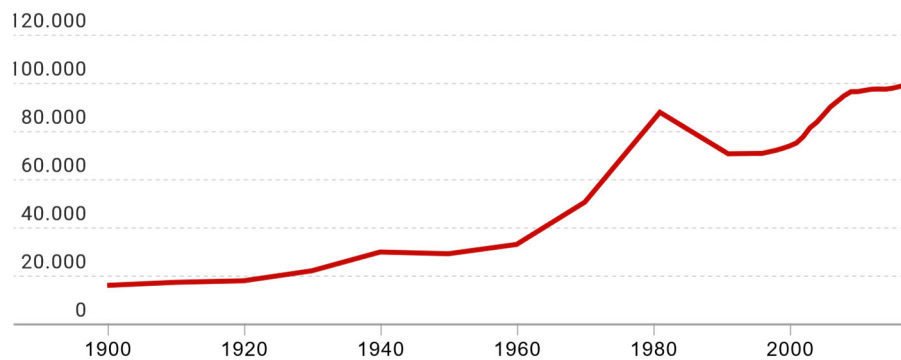

Fig. 2 Població a Girona. Font: ine.es

El 1955, la ciutat de Girona presentava una manca d'espais verds. S'explica en el Pla General que és degut a les tendències urbanístiques que s'havien seguit fins a data del Pla en qüestió. L'únic espai verd urbà que disposa la ciutat, en aquell moment, és el parc de la Devesa, el qual és extraordinàriament destacat.

En el planejament, s'explica la necessitat de dues tipologies d'espais verds a la ciutat.

Per una banda, els parcs urbans, *espais de passeig i descans, els quals el ciutadà que habita en les seves zones immediates arriba amb relativa facilitat i en els que hi queb l'emplaçament dels camps d'esports per la joventut, imprescindibles en el concepte actual de la vida* (Ajuntament de Girona 1955).

Aquest era el cas del parc de la Devesa, però no es podia pensar com a solució per les necessitats de tota una ciutat sencera. De fet, diferents places i jardins de la ciutat havien adoptat aquest rol de parc urbà, com la Plaça Marquès de Camps, la Plaça Independència, el Jardí de la

Infància i el Jardí del Carrer del Carme, però d'una forma totalment *espontània* i precària. Moltes altres parts de la ciutat, sobretot en els barris més antics i suburbis, quedaven totalment deseparats d'aquest servei.

D'altra banda, els parcs exteriors, *proporcionen un aïllament complet de la vida urbana* (Ajuntament de Girona 1955).

Aquesta altra tipologia també era aplicable al parc de la Devesa per la seva ubicació i dimensions. Tot i així, altre cop, insuficient per a una ciutat sencera. Alguns espais que han adoptat aquest rol de parc exterior són les vores dels cursos fluvials i els camps agrícoles que envolten la ciutat.

En una altre ocasió, el planejament també destaca la preocupació per un *panorama desolador* (Ajuntament de Girona 1955) des del Pont de Pedra cap a Montilivi seguint el curs de l'Onyar, sobretot en comparació amb la idíl·lica imatge cap a l'altre costat del pont amb la Catedral i el parc de la Devesa al fons.

Per últim, es parla també de la manca de la interconnexió entre els espais verds de la ciutat. La majoria de "carrers arbrats" corresponen a les vies d'accés a la ciutat i algunes vies importants d'aquesta, referents a zones de l'Eixample, Mercadal i vores del riu Onyar, amb la particularitat que, totes elles presenten les plantacions amb grans discontinuïtats.

Classificació dels espais verds

El Planejament General d'Ordenació Urbana del 1955 preveu:

- Proporcionar a la ciutat els espais necessaris per a parcs urbans i exteriors.
- Exaltar el caràcter i l'estètica de la ciutat a partir d'espais verds que la dignifiquin.
- Crear un recorregut de vertader interès a partir de la connexió dels espais verds.

El projecte utilitza els espais verds com a eina per a *fer la vida més agradable als habitants* (Ajuntament de Girona 1955).

La memòria del projecte explica que la primera problemàtica solucionar és el tema dels parcs urbans:

- A la zona centre i sud del Casc Antic i vores de l'Onyar: creació de la Plaça Catalunya, Plaça Independència, Passejos laterals del riu Onyar i espais lliures de la nova urbanització i barri de la Barca.
- A la zona del Mercadal: obertura d'una plaça al solar de la Diputació, la Plaça de l'Hospital Vell i el recolze del riu Onyar en l'angle de la Rutlla i l'eix Nord-Sud.
- A les zones industrials: redacció de Plans Parciais referents a l'Eixample Lorenzana, Palau Sacosta, Santa Eugènia i Sarrià de Ter.

Per altra banda, la proposta referent als parcs exteriors correspon a:

- Construir parcs suburbans a les zones de: Montilivi i porta d'ingrés a Girona.
- Completar el parc de la Devesa per l'Oest
- Construir una zona verda de protecció dels Cementiris de Salt i Girona.
- Potenciar i millorar els Parcs naturals de les Pedreres, part nord i sud del Torrent de Galligants, Montjuic i voltant de les Escoles.
- Establir una zona d'esports aquàtics a la zona d'unió entre els rius Onyar i Ter.
- Projectar una zona de parc als Salesians.
- Posar en valor la zona immediata dels rius *per aprofitar al màxim la seva bellesa natural* (Ajuntament de Girona 1955).

A més a més, es pretén projectar un *sistema de vies arbrades de comunicació de les faixes verdes* (Ajuntament de Girona 1955) que correspondran a les següents vies:

- Passeig al llarg del riu Onyar, des de la Rambla fins el recolze.
- Passeig del Carme.
- Anella exterior de circulació corresponent al Passeig Arqueològic.
- Eixos Est-Oest i Nord-Sud de la ciutat.
- Via de parc natural que segueix el curs del riu Güell.
- Via col·lectora del trànsit paral·lela a la segona travessia de Girona.
- Via límit al sud de Salt i Santa Eugènia.
- Passeig d'accés a Sant Daniel.

Estructura dels espais verds

En general, els espais verds més dominants a la planimetria estudiada, corresponen a la part més propera a la naturalesa immediata de la ciutat, la zona de Les Pedreres, la Muntanya de Montjuïc i les ribes dels cursos d'aigua. Doncs s'opta per una repoblació que permetrà la formació d'una *cintura de verd* (Ajuntament de Girona 1955).

Els elements verds que precedeixen per la seva dimensió, corresponen a zones verdes lligades a noves urbanitzacions, que s'ubiquen, de forma generalitzada, a la part nord i sud de la ciutat, corresponents a Sarrià, Pont Major i la part oest de Palau Sacosta.

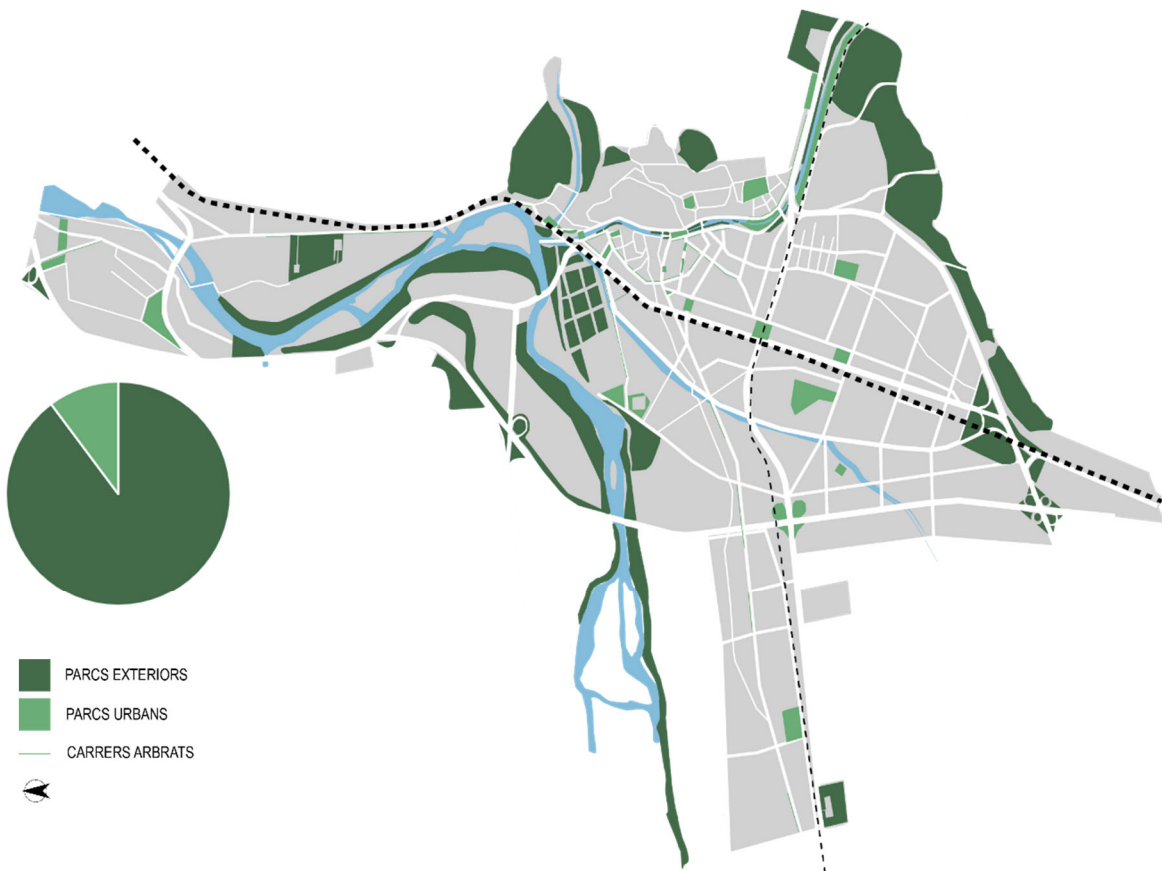

Fig. 3 Estructura espais verds PGOU 1955. Font: elaboració pròpia

A partir de la zonificació que s'observa als plànols, aquestes noves urbanitzacions presenten, totes elles, un patró que es repeteix: una zona d'indústria, una zona verda, una zona de ciutat jardí i una zona suburbana intensiva i extensiva. En tots els casos, la ciutat jardí és l'agrupació d'habitatges més propera a la indústria, un model que aportarà pinzellades de verd en la seva conformació.

En el cas de la urbanització de Sarrià, al no existir una via arbrada que separi la zona industrial de la zona d'habitatges, com en el cas de Pont Major i Palau Sacosta, es pot apreciar una pantalla d'espai verd que recorre el marge de la zona industrial.

La resta d'espais verds d'aquestes noves zones urbanes-industrials corresponen a la definició de parcs exteriors que donaran servei a aquestes àrees. En el cas de Pont Major, a més a més, la zona verda absorbeix l'equipament d'educació del barri. L'ús d'espais verds al voltant d'equipaments d'interès també és una de les solucions recurrent en el Pla General d'Ordenació Urbana del 1955. Fig. 3

Per últim, en menor mesura, la projecció d'espais verds que donin resposta al barris més centrals és força escassa. En general, corresponen a zones esportives tret de les zones més properes al riu Onyar, però que en comparació als espais verds de les noves urbanitzacions resulten insuficients. És molt difícil revertir els efectes d'una construcció realitzada sota la premissa que *es considerava com a terra perduda tot el que no sigui terreny edificat* (Ajuntament de Girona 1955).

Pla General d'Ordenació Urbana 1971

Tipologia dels espais verds

El Pla General d'Ordenació Urbana del 1971 presenta una ampliació de l'àrea d'afecció, incloent els municipis de Vilablareix, Quart, Fornells de la Selva i Sant Julià de Ramis. És per aquest motiu que, també se'l denomina Pla General Comarcal. Alhora, pretén ser una revisió del Pla anterior.

El creixement demogràfic, en aquest planejament, torna a ser un tema rellevant Fig. 2. Es preveu un altre moviment migratori el qual acolliran sobretot les poblacions de Salt i Sarrià. Aquesta previsió, requereix la construcció de noves urbanitzacions o compleció de les existents que hauran d'acollir la construcció d'aproximadament 12000 habitatges en un termini inferior a 15 anys.

Com a conseqüència, es considera primordial la compleció de Plans Parcials per assegurar el subministrament a aquests nous habitatges, així com millorar el trànsit de la ciutat amb l'elevació de l'eix ferroviari que el travessa.

Pel que fa l'evolució dels espais verds dels Plans Parcials corresponents el Pla General de 1955, és decebedora la continuïtat d'expressions on es manifesta el poc interès per l'ordenació o construcció de zones verdes i esportives, així com l'habitual tendència de reducció, o inclús desaparició, d'aquestes. En són alguns exemples els Plans Parcials (Ajuntament de Girona 1971):

- Montilivi: *l'actuació en zones verdes i esportives no s'ha iniciat.*
- Sector oest Pont Major: *important reducció [...] molt especialment, la zona verda.*
- Fontajau: *desapareix la important zona verda que comprenia.*
- Eixample Sarrià de Ter: *ha desaparegut la important zona verda prevista.*

Fig. 4 Espais verds PGOU 1971. Font: Ajuntament de Girona

Del sistema d'espais verds projectat en el Pla de 1955, el 1971 s'havien realitzat les actuacions del parc natural junt al passeig arqueològic, les zones verdes al llarg del riu Onyar, la cessió de bona part dels terrenys de les Pedreres, i millores del Parc de la Devesa. D'altra banda, el projecte que acollia l'espai verd de més importància, la Porta d'accés a Girona, s'ha abandonat degut a la no realització del projecte de desviació ferroviària al qual anava lligat. Per últim, es manifesta, també, una deficiència de medis econòmics per una major actuació en l'àmbit dels espais verds.

Pel que fa les tipologies d'espais verds o lliures adoptades en aquest Pla General d'Ordenació Urbana del 1971 Fig. 4, engloben tant sectors que, per la bellesa del paisatge o condicions naturals, cal preservar o bé han de crear-se, per a la protecció de zones d'habitatges i àrees d'esbarjo.

En primer lloc se'n diferencien els parcs urbans, els quals ja han estat definits en el planejament anterior de la mateixa manera.

Per altra banda, es diferencien els parcs naturals amb una definició equivalent, a l'anterior planejament, a la de parcs exteriors.

Per últim, entra en joc, en aquest PGOU del 1971, un nou concepte dels espais verds quan aquests se situen en punts estratègics de la ordenació, s'anomenen zones de protecció. En realitat, no es tracta d'un concepte innovador, doncs a l'anterior ordenació del PGOU de 1955 l'estructura amb la qual els espais verds es presentaven sobre el territori ja ho feia evident, únicament faltava definir-los com a elements de protecció de forma literal. Aquests, comprenen els espais lliures immediats a cementiris, zones esportives, sanitàries i culturals, que suposen una frontera entre habitatges i sectors industrials, entre d'altres.

Classificació dels espais verds

Les motivacions principals per generar espais verds al PGOU del 1971 són:

- Reforçar el còmode desenvolupament del ciutadà en el conjunt orgànic de la ciutat.
- Proporcionar a escala de districte espais lliures a nivell de parcs urbans i d'esports.
- Suplir les necessitats urbanístiques degudes a un augment de població.
- Reforçar la importància dels espais verds i lliures amb construccions d'alta qualitat.

La voluntat del projecte és reforçar les mancances referides als espais verds i lliures respecte les previsions del PGOU del 1955.

La tipologia de parcs urbans és la primera que es considera al planejament, emprant el rol de nodes de connexió entre els municipis de Girona, Salt, Sarrià de Ter i Sant Gregori. En el cas concret entre els nuclis de Girona i Salt, es manifesta la necessitat que les noves construccions que es realitzin no siguin excessivament denses i permetin la disposició de grans superfícies verdes. Es determinen cada un d'ells en els Plans Parciais corresponents, però de forma genèrica, es diferencien els següents casos:

- Casc antic. El Pla Parcial determina l'obertura d'espais pel sanejament amb una previsió periòdica d'adquisició del sòl.
- Residencial intensiva. Es confia en la bona planificació urbanística dels Plans Parciais de noves construccions perquè permetin una major abundància dels espais lliures.
- Ciutats jardí. Se situen en zones topogràficament accidentades i han de presentar abundant arbrat o jardí entre les edificacions. Es comprèn com una forma de vida urbana amb major contacte amb la naturalesa i efectuen com a transició entre el límit urbà i rural, d'aquesta manera queden reservades per a les zones de Montjuic, Pedreres i Montilivi; respectant els existents a Sant Narcís, Salt i Pont Major.
- Tolerància d'habitatge i indústria. Degut a la incompatibilitat entre els dos usos, la relació entre les zones residencials i llocs de treball de la població han de ser separades per franges verdes. La màxima interposició entre les dues pràctiques es dona en el cas de la indústria jardí, que se situa al llarg de les principals vies de comunicació, la qual s'ha de projectar amb una important abundància d'arbrat i espais lliures.

Pel que fa els parcs exteriors o naturals, la majoria d'ells mantenen situacions semblants al Pla del 1955 i se suplementen amb la creació de noves zones i major extensió de les que es mantenen. Per contra, en el cas de la Porta d'accés i Montilivi, degut a la no execució del projecte pel nou traçat del ferrocarril, redueix la seva extensió. No obstant, la previsió de superfícies per a parcs naturals del Pla de 1971 augmenta un 60% respecte el Pla de 1955, passant de 233 a 375 hectàrees.

Dins de les dues tipologies classificades anteriorment hi ha una diferenciació de parts de les quals que són les destinades a les espais verds i lliures de protecció. Aquests es vinculen, en especial, a equipaments sanitaris, esportius, culturals i cementiris.

Estructura dels espais verds

A priori, l'estructura dels espais verds referents al PGOU del 1971 Fig. 5 no s'allunya massa de la que s'observava en la planimetria del PGOU del 1955. Altre cop, és palpable la idea d'un conjunt verd que envolta la ciutat en forma de cinturó. Tot i així, la densitat dels espais verds que s'observa en cada un dels planejaments és molt diferent.

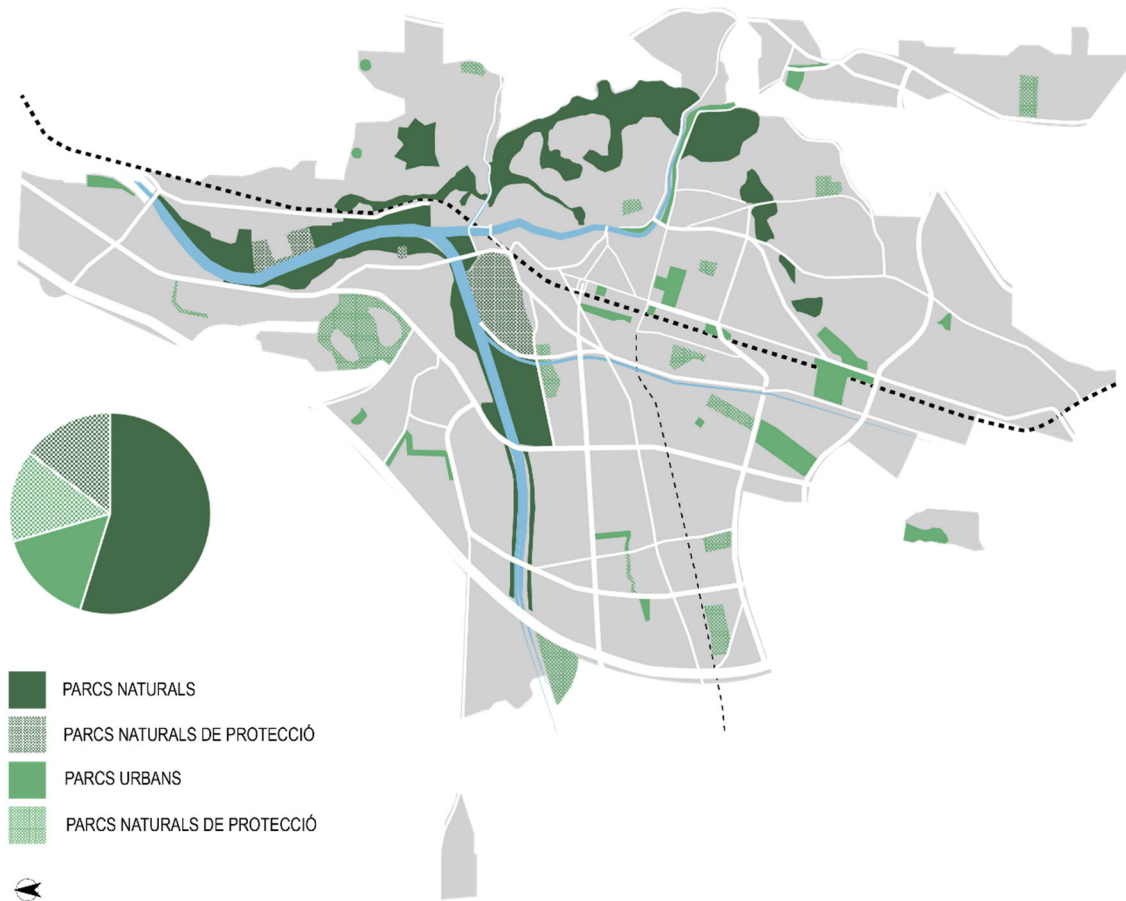

Fig. 5 Estructura dels espais verds PGOU 1971. Font: Elaboració pròpia

En el cas del Pla General d'Ordenació Urbana de 1971, la zona nord-est de la ciutat correspon a la que queda més coberta per zones verdes. D'altra banda, els espais verds corresponents a la zona sud-est es troben més desdibuixats i dispersos, però, es complementen amb l'aparició de noves zones verdes a la part sud-oest de la ciutat i zona d'influència reforçant el concepte de cintura verda. A més a més, també és evident la clara aparició d'un eix d'espais verds connector entre les zones nord i sud que se suplementa amb la ciutat-jardí de Sant Narcís.

A nivell de parcs naturals, s'observa un reforç de l'espai verd que ressegueix les ribes del riu Ter, sobretot a la zona de Santa Eugènia i Pont Major, i la zona de les Pedreres.

Com bé s'ha comentat anteriorment, a les tipologies que s'utilitzen per classificar el verd en el PGOU del 1971, entra en joc la idea del verd com a element de protecció de diferents equipaments o serveis de la ciutat. Al analitzar els plànols corresponents a les zones verdes i la zonificació de la ciutat s'observen els següents patrons referents a parcs urbans:

- Protecció per a equipaments sanitaris i culturals. L'espai verd genera un oasi on s'hi emplaça l'equipament o bé es troba de forma immediata a l'equipament.
- Protecció per a equipaments esportius i cementiris. L'espai verd o lliure absorbeix totalment l'equipament.
- Protecció respecte zones industrials.
 - o Indústria general. El verd se situa en perímetre que ressegueix les zones residencials.
 - o Indústria especial. El verd se situa immediatament a la indústria. Quan es disposa d'un parc natural proper, la indústria i la zona residencial poden anar

- connectades. En canvi, quan la indústria i l'àrea residencial es troben envoltades per una zona urbana, l'espai verd se situa en forma de pantalla entre les dues.
- Indústria-jardí. El verd forma part de la composició urbana d'aquesta zona i se situa estratègicament conformant un límit entre zones industrials i residencials o zones industrials i parcs naturals.

Pla General d'Ordenació Urbana 1987

Tipologia dels espais verds

El Pla General d'Ordenació Urbana de 1987 Fig. 6, va tenir una vigència total de vuit anys. Aquest nou planejament, tornava a ser un Pla General Municipal, només influïa el municipi de Girona, els municipis de Sarrià de Ter i Salt ja es consideraven independents.

Cal recordar que la redacció d'aquest planejament emana de la urgència de presentar l'alternativa de les Normes Subsidiàries del 1982 i que, en altres paraules, és el resultat de l'herència dels anteriors planejaments, Plans Parcials aprovats el 1971, els quals eren encara vigents, i les Normes Subsidiàries.

La normativa urbanística d'aquest PGOU del 1987 especifica la voluntat d'aconseguir una millora dels espais públics, així com la protecció dels valors tradicionals dels espais històrics. Per assolir-ho, el planejament proposa l'ordenació de la ciutat a partir de la creació d'una infraestructura general urbana partint dels traçats preliminars que ja s'observaven el 1955, però amb una adaptació a les necessitats urbanístiques de l'època.

L'ordenació dels espais verds en aquesta infraestructura pren dos caràcters generals. Per una banda, ha de suplir les necessitats del sistema general que s'està proposant i, per l'altra banda, no pot oblidar-se del seu rol a nivell de sistema local.

Fig. 6 Zonificació PGOU 1987. Font: Ajuntament de Girona

En el sistema general, la normativa estudiada, projecta diferents tipus d'espais lliures que es poden resumir en: jardins urbans i places, parcs i boscos urbans i marges.

Els jardins urbans i places corresponen a *sòls de domini públic destinats a espais lliures a sistematitzar amb arbrat i jardineria que la seva superfície és inferior als 4800 m² d'extensió* (Ajuntament de Girona 1987). Aquesta primera tipologia és la que genera un impacte directe al sistema local i, pel seu correcte funcionament, s'estipula a nivell normatiu una sèrie de requisits en relació a la seva morfologia i ús estricte.

En segon lloc, els parcs i boscos urbans són *els espais lliures a sistematitzar amb arbres que tenen una superfície superior als 4800 m²* (Ajuntament de Girona 1987).

Per últim, els marges, uns *elements geogràfics rellevants, que indiquen un canvi topogràfic pronunciat, que pel seu valor morfològic interessa protegir i en el seu cas sistematitzar* (Ajuntament de Girona 1987).

A les dues primeres tipologies esmentades sempre es preveu un espai de pas i estacionament de vehicles, doncs la xarxa viària bàsica i l'aparcament tenien un paper igual de fonamental a la configuració de la infraestructura general.

Dins d'aquestes tipologies, únicament es contemplen les superfícies que compten a efectes dels 5 m²/habitant, segons la normativa. Encara que, en la composició del verd absolut de la ciutat, també es podrien incloure les grans masses forestals, hortes i altres figures rústiques que l'envolten.

Classificació dels espais verds

Les motivacions principals del Pla General d'Ordenació Urbana del 1987 són:

- Aconseguir el reequilibri dels barris suplint les mancances, sobretot d'espais verds.
- Establir un conjunt que formi una infraestructura que connecti els espais verds i equipaments.
- Sistematitzar la localització dels espais lliures i equipaments en el recorregut de la infraestructura.

Per tal d'aconseguir els propòsits de reequilibri dels barris i la correcta sistematització del espais verds al llarg de la infraestructura, es projecten una sèrie d'unitats d'actuació i àrees de millora urbana, amb la revisió i redacció de Plans parcials, Plans Especials de Reforma Interior i Plans Especials de millora urbana. Així doncs, s'aconsegueix una cessió d'espais verds de forma sistematitzada que, depenent de la seva superfície, formaran part de la primera tipologia, jardins urbans i places, o la segona, parcs i boscos urbans.

En primera instància, fent referència a jardins urbans i places, per norma general, s'aconsegueix la cessió d'espais al domini públic que corresponen a:

- Els Plans parcials, on se cedeix un 15% de la superfície total.
- Les Unitats d'actuació corresponents a àrees de millora urbana, on s'aconsegueix recuperar fins a uns 10000m² de superfície per a la creació d'aquests nous parcs i jardins.
- El Pla Especial de Reforma Interior, corresponent al barri de Torre Gironella, on es preveu la nova creació d'espais verds i reordenació dels existents.

Cal accentuar la recuperació d'espais lliures a les zones de Fontajau, Güell i Creu de Palau Nord, on les cessions superen els 25000 m², però, per la seva morfologia disgregada no es consideren parcs urbans.

En el cas del parcs i boscos urbans, se sumen als ja existents aconseguits amb la redacció dels planejaments anteriors, espais recuperats de la reutilització d'elements de domini públic a partir dels Plans Especials, els quals en destaquen:

- Les Casernes, on es crearà un parc urbà amb instal·lacions esportives, culturals i d'aparcament de 105408 m².
- Les Ribes del Ter i l'Illa del Ter, on es tractaran les vores del riu com un passeig i àrees de descans.

Per altra banda, a partir de les cessions de territori també s'aconsegueixen, a la zona de la Creu de Palau Nord, varies zones corresponents a boscos urbans.

Per últim, els marges corresponen sobretot a zones properes a cursos fluvials, doncs la seva naturalesa geològica ha definit aquests espais topogràficament accidentats d'interessants característiques.

Estructura dels espais verds

Tal i com s'ha comentat anteriorment, el Pla del 1987 basa l'estructura dels espais verds en les línies que es van articular en el planejament del 1955. Es manté la idea de cinturó verd, però s'adapta als nou límits de la ciutat, sense oblidar que el 1955 els termes municipals de Salt i Sarrià encara en formaven part. En la seva frontera amb Salt, al plànol d'ordenació s'observa una pantalla de jardins urbans i places. En canvi, al límit nord, corresponent amb Sarrià, és notòria una major extensió de bosc urbà que ressegueix amb una gran amplitud les ribes del Ter.

Fig. 7 Estructura dels espais verds PGOU 1987. Font: Elaboració pròpia

D'altra banda, és característic de la planimetria d'aquest planejament, la formació de diferents eixos verds que reforcen les principals vies del sistema de circulació de la ciutat i que uneixen els equipaments i espais verds més rellevants.

Es diferencien els eixos en dos sentits perpendiculars, nord-sud i oest-est.

L'eix en direcció nord-sud, el més rellevant, uneix Pont Major amb la prevista zona esportiva i universitària de Montilivi en dos trams diferenciats. El recorregut parteix del barri que limita al nord seguint pel riu Ter fins a la Plaça de Toros. En el barri Güell es reforça, per una banda, la via paral·lela al riu Güell i, per l'altra banda, es projecta un recorregut interior al barri que permet arribar fins al Parc Central i Plaça d'Europa passant per un seguit d'espais verds. El traçat paral·lel al riu Güell continua fins al recinte escolar de Bell-lloc, passant per una sèrie d'espais verds que donen resposta als barris de Santa Eugènia, Can Gibert i Sant Narcís.

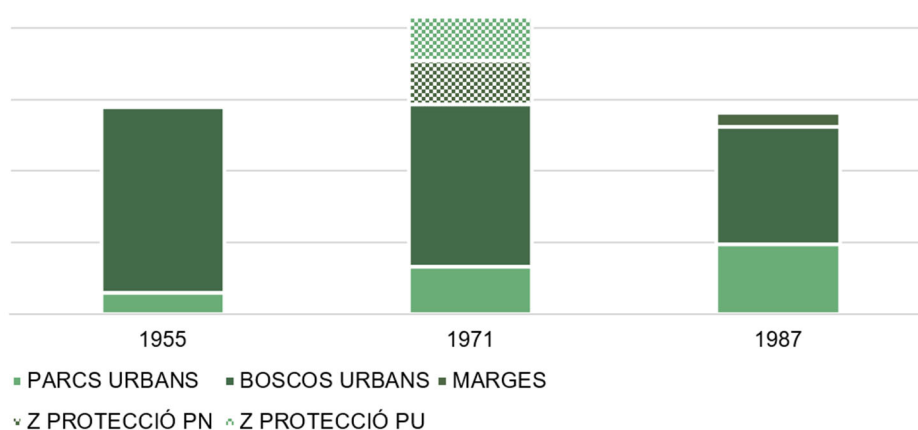
La Plaça d'Europa i el Parc Central fan de node entre els eixos nord-sud i oest-est. A la Plaça d'Europa, s'articulen l'esmentat eix nord-sud amb el Passeig d'Olot que continua pel Carrer Emili Grahit, conformant l'eix oest-est. Aquest, també presenta una versió paral·lela que comprèn el Carrer Bisbe Lorenzana des del Parc Central i s'uneix amb Vista Alegre a partir d'una passarel·la que es projecta travessant el riu Onyar.

L'altre tram que segueix en direcció nord-sud uneix el tram final de l'eix oest-est, del Carrer Emili Grahit, enfilant-se per l'Avinguda de Lluís Pericot fins la zona esportiva i universitària de Montilivi.

D'altra banda, també s'aprecia un augment dels espais verds de tamany corresponent a jardins urbans i places força generalitzat en el territori d'influència del Pla General d'Ordenació Urbana de 1987.

Fig. 7

Fora de la planimetria, la memòria del planejament, també esmenta la possibilitat de completar els traçats amb la remodelació de la Carretera Barcelona, des de la Plaça Marqués de Camps fins a les Casernes, a partir d'una densificació de l'arbrat i treballs de jardineria.

Gràfica 1 Resum resultats: quantificació de les tipologies d'espais verds dels PGOU 1955, 1971 i 1987. Font: Elaboració pròpia

PGOU	Tipologies	Classificació	Estructura
1955	Parcs urbans	Creació d'EV en urbanitzacions de nova construcció	Cinturó verd
	Parcs exteriors	Obertura d'EV en nuclis urbans existents	
	Carrers arbrats	Reforç dels parcs existents i lleres dels rius	
1971	Parcs urbans	Creació d'EV en urbanitzacions de nova construcció	Cinturó verd
	Parcs naturals	Obertura d'EV en nuclis urbans existents	
	Zones de protecció	Definició de les zones de protecció al voltant d'equipaments	
1987	Jardins urbans i places	Obertura i creació de jardins urbans i places	Sistema general + sistema local
		Reforç d'EV en llocs d'interès	
	Parcs i boscos urbans	Creació d'un recorregut verd a partir de les vies principals de la xarxa viària	Cinturó verd
	Marges		

Taula 1 Resum resultats: tipologies, classificació i estructura dels PGOU del 1955, 1971 i 1987. Font: elaboració pròpia

3. Discussió

A partir de l'estudi realitzat, es pot afirmar que, els diferents PGOU que corresponen a la planificació històrica de la ciutat de Girona, com bé exposava Salvador (2003), prenen una via desvinculada de les tendències urbanístiques de la planificació del verd que seguien altres ciutats europees a l'època. Per tant, es determina que l'escenari espanyol pren una predisposició particular en la gestió del verd de les seves ciutats (de Terán 1982).

En el procés de redacció dels planejaments de les ciutats espanyoles, ja es trobava una clara relació de la planificació del verd atenent les idees de la tesis d'Eliel Saarinen (1942). Girona no n'és una excepció, doncs es perceben referències a aquesta tesi des del primer planejament estudiat.

En el PGOU de 1955, l'estructura que conformen els espais verds és un cinturó verd que engloba la ciutat. Fernando de Terán (1982), establia aquest model com l'estructura de preferència en la planificació del verd a les ciutats espanyoles durant l'època franquista. Aquest planejament del 1955 presenta similituds quasi explícites amb el model adoptat a Madrid, preveu completar la manca d'espais verds interurbans a partir de la creació de parcs urbans, l'execució d'un segon parc urbà a la banda oposada de la ciutat d'on es troba la Devesa, així com reforçar el sistema viari amb carrers arbrats que connecten aquests espais verds interurbans. També es podria relacionar amb el PGOU de València de 1946, el qual conformava el seu cinturó verd a partir del territori agrícola que circumdava la ciutat (de Terán 1982). En el cas de Girona, el cinturó verd es potencia per l'existència tant de masses boscoses com zones agrícoles al voltant d'aquesta.

En la planificació del 1971 es reforcen algunes de les idees de la descentralització orgànica. Doncs al transformar-se el PGOU en un Pla General Comarcal, és encara més evident la idea

de formalització d'un nucli principal, a partir del cinturó verd, que dona resposta a les poblacions adjacents. També, incorpora, de forma explícita, la idea del verd com a element de protecció. D'altra banda, paral·lelament potencia altres similituds amb el PGOU madrileny, doncs els parcs urbans empen un paper de node entre punts d'interès, així com millora altres aspectes que ja s'assimilaven en el planejament anterior.

Tant en el Pla de 1955 com en el del 1971, el verd a la planificació pren un rol d'eina per a millorar la qualitat de vida a la ciutat generant un còmode desenvolupament del ciutadà en aquesta. D'altra banda, el Pla del 1955 es diferencia del Pla de 1971 per una descripció, molt sovint romàntica, dels espais verds, sobretot en el cas del Parc de la Devesa, fet que ja explicava Roldán i Godoy (2017). Inclús aquesta narració poètica, s'empra en alguns casos per justificar altres projectes, com és el cas de la Plaça Catalunya. En qualsevol cas, els espais verds, tenen, fins aquest punt, un discurs clar: dignificar la ciutat i aportar-li caràcter.

Ja amb l'arribada de la primera democràcia, la planificació verda de Girona pren un altre predisposició. Doncs amb la aprovació de la Llei del Sòl de 1976, Girona procedeix a la requalificació del seu sòl en el PGOU de 1987, diferenciant el sistema general del sistema local. Tal i com explica Sainz (2006), els sistemes generals prenen un caràcter estructural en la configuració de la ciutat i, en particular, els espais verds ocupen un paper de creació de recorreguts, tot connectant punts d'interès, en els quals se'ls associa la creació de noves àmplies zones verdes. Totes aquestes formes d'actuació són palpables en aquest últim Pla General.

D'altra banda, cal recordar que el Pla del 1987 en comparació amb el del 1955 no són tan diferents. Tot i que s'adopta un nou discurs per a l'ordenació de la ciutat, els traçats base són els mateixos. Doncs queda en el llegat, la configuració en sistema de cinturó verd però, per suposat, es fa un gran esforç per adaptar-se la situació socio-político-ambiental de l'actualitat.

4. Conclusions

L'objectiu a aconseguir en aquest estudi ha estat documentar i descriure l'evolució del concepte del verd en el planejament de la ciutat de Girona per determinar el seu rol. Per aconseguir-ho, s'ha realitzat una recerca bibliogràfica, per descobrir les tendències que se seguien a l'època, seguida d'un anàlisi qualitatiu dels documents escrits i gràfics dels planejaments urbanístics històrics de la ciutat de Girona, per tal de ser comparats, i determinar-ne l'evolució històrica del rol dels espais verds.

El rol del verd a la ciutat de Girona ha mostrat varies formes de comprendre's. El present estudi mostra que el rol dels espais verds a la ciutat de Girona en els planejaments històrics s'ha pogut diferenciar en dues etapes. Aquest fet, que ja era previsible a partir de la revisió de la bibliografia, s'ha pogut confirmar a partir de l'anàlisi que s'ha realitzat. Doncs, per una banda, hi hauria un primer rol del verd corresponent a l'etapa compresa dins del període del règim i, per l'altra banda, una següent forma d'interpretació d'aquests espais corresponent a l'entrada de la democràcia.

A partir de la recerca realitzada, es determina que en el primer període esmentat, comprnent els PGOU's del 1955 i del 1971, es dona una divergència entre la tendència d'un alt consum de sòl i la voluntat de realitzar un projecte urbanístic on els espais verds s'estableixen, per primer cop, en una planificació a partir d'una estructura concreta que té la voluntat d'aportar identitat i caràcter a la ciutat, a part de millorar-ne aspectes relacionats amb la qualitat de vida.

D'altra banda, en el PGOU del 1987, el discurs pel qual el verd s'havia projectat fins ara es difumina amb la voluntat de complir quantitativament la necessitat d'espais verds i es procura

deixar ben entesa la funció estructurant que genera en el conjunt del sistema, així com el bon desenvolupament de la ciutat que se'n deriva. A més a més, aquest planejament és més concret a l'hora de descriure les diferents tipologies de verd que comprenen la ciutat en comparació els anteriors, on a ha estat difícil classificar-les.

En l'estudi efectuat, es determina que les tipologies i la classificació dels espais verds que es defineixen en cada un dels planejaments són pràcticament les mateixes, tot i que pateixen una adaptació per tal de concordar amb discurs concret de cada PGOU. D'altra banda, l'estructura adoptada en la distribució d'aquests espais en el territori és, altre cop, la mateixa en cada un dels PGOU; es genera una estructura a partir d'un sistema en forma de cinturó verd on a dins es creen una sèrie de recorreguts associats a vies importants de la xarxa viària, amb la seva màxima variació, en la quantitat de zones verdes que es defineixen.

Tot i que la investigació efectuada ha sigut capaç de completar els objectius a l'hora de determinar el rol i la funció dels espais verds en l'etapa estudiada, es presenten limitacions en la definició dels projectes completats en cada una de les etapes. En futurs estudis, seria interessant poder incloure els estats finals de cada un dels planejaments a partir de la revisió de fotografies aèries i altres projectes elaborats per l'Ajuntament de Girona on el verd va tenir un rol principal, com: Revisió del Pla General d'Ordenació de Girona i la seva zona d'influència 1966, Normes subsidiàries de Planejament de Girona 1981, Pla especial de protecció del paisatge i la vegetació de la vall de Sant Daniel 1982, Pla director urbanístic del sistema urbà de Girona 2010, Pla estratègic quatre rius i una sèquia 2015 i altres.

5. Bibliografia

Ajuntament de Girona. 1955. *Pla General d'Ordenació de la Immortal Ciutat de Girona i la seva zona d'influència 1955*. Girona: Ajuntament de Girona.

Ajuntament de Girona. 1971. *Pla General d'Ordenació Urbana de Girona i la seva zona d'influència 1971*. Girona: Ajuntament de Girona.

Ajuntament de Girona. 1987. *Pla General Municipal d'Ordenació Urbana 1987*. Girona: Ajuntament de Girona.

Ajuntament de Girona. s.d. "Planejament i gestió urbanística DEROGAT de Girona (històric). PGOU 1971". Urbanisme – Ajuntament de Girona. Consultat el 22 de març de 2023. https://web.girona.cat/urbanisme/planejament/pgou/historic?p_p_id=ProxyController_INSTANCE_YQVP1ob3LSLa&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&ProxyController_INSTANCE_YQVP1ob3LSLa_rformx2=1?vigent=2&idCat=69&idReg=220&txt=undefin ed.

Benedetto, Gravagnuolo. 1998. *Historia del urbanismo en Europa 1750-1960*. Madrid: Ediciones Akal, SA.

BOE. Ministerio para la transición ecológica y el reto demográfico. 2023. Orden TED/467/2023. Entrada en vigència 10 de maig del 2023. <https://www.boe.es/eli/es/o/2023/04/28/ted467>.

Box, Ziara. 2012. "El cuerpo de la Nación. Arquitectura, urbanismo y capitalidad en el primer franquismo (1)". *Revista de Estudios Políticos* 155: 151-181. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6437768>.

Canal, Eduard. 2013. *Girona : construir la ciutat*. Girona: Ajuntament de Girona.

de Terán, Fernando. 1982. *Planeamiento urbano en la España contemporánea (1900/1980)*. Madrid: Alianza Universidad Textos.

Fabre, Jaume. 1990. *Girona entre 4 rius : l'origen dels carrers i barris de la ciutat*. 2a ed. Girona: Ajuntament de Girona, Servei Municipal de Publicacions.

Gallí, Núria i Donaire, José Antonio. 2006. "La història del turisme a la ciutat de Girona". *Revista de Girona* 239: 34-41.

Juvillà, Eloi, trans. 2019. *Renaturalització de la ciutat*. 1a ed. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Nadal, Joaquim. 2021. "pròleg". A *GIRONA XX – XXI: Geografia urbana d'una ciutat en moviment*, editat per ICRPC-CERCA/Universitat de Girona, 23-31. Girona: Llibres del Segle.

Redendón, Rosa Elba. 2010. "Espacios verdes públicos y calidad de vida". A *International Conference Virtual City and Territory*, editat per Centre de Política de Sòl i Valoracions i Universidad Autónoma de Baja California, 1-14. Mexicali: UABC. <http://hdl.handle.net/2099/12860>.

Roldán, Diego i Godoy, Sebastián. 2017. "Antes del espacio público: una historia de los espacios verdes y libres de la ciudad de Rosario (1900-1940)". *Cuadernos de Historia* 18 (28): 150-177. <https://doi.org/10.5752/p.2237-8871.2017v18n28p150>.

Salvador, Pedro. 2003. *La planificación verde en las ciudades*. 1a ed. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, SA.

Sainz, Victoriano. 2006. *El proyecto urbano en España: Génesis y desarrollo de un urbanismo de los arquitectes*. Sevilla: Universidad de Sevilla. Secretariado de publicaciones.

Vásquez, Alexis. 2016. "). Infraestructura verde, servicios ecosistémicos y sus aportes para enfrentar el cambio climático en ciudades: el caso del corredor ribereño del río Mapocho en Santiago de Chile". *Revista de Geografía Norte Grande* 63, 63-86. <https://doi.org/10.4067/S0718-34022016000100005>.